

Відгук
офіційного опонента
на дисертацію **У Юйсюань**
«КОНЦЕРТИ ФРАНСІСА ПУЛЕНКА: ЖАНРОВО-СТИЛЬОВІ МОДИФІКАЦІЇ»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня
доктора філософії
за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво»
галузі знань 02 «Культура і мистецтво»

Проблематика жанрово-стильових модифікацій як важливих складових смислотворення у музичному мистецтві є однією з актуальних для сучасного музикознавства. Адже сучасні художні процеси (і не лише музичні) демонструють перманентний інтерес до пошуку індивідуального рішення у жанровому і стильовому вимірах – пошуку, який у кожному творі призводить до виникнення нової багатовимірної смислової і композиційної матриці, яка складається з унікального поєднання того, що вже існувало в історії, і того, що вперше народжується тут і зараз. Ці процеси виявили свій потужний креативний потенціал ще від початку ХХ століття, розмаїто втілюючись у творчості багатьох митців, серед яких – Франсис Пуленк. Тому вивчення досвіду цього визначного французького композитора, представлене в дисертаційному дослідженні У Юйсюань на прикладі розгляду жанру концерту в його творчості, є актуальним і своєчасним.

Наукову новизну дослідження визначає, перш за все, підхід до вивчення концертного доробку Франсиса Пуленка – цілісний і системний, спрямований *«від природи авторського мислення до жанрової системи»* (с. 25). Такий підхід дозволяє не тільки визначити жанрово-стильову специфіку кожного з п'яти концертів композитора (*«Сільський концерт» для клавесина з оркестром, 1928; хореографічний концерт для фортепіано і 18 інструментів «Ранкова серенада», 1929; Концерт для двох фортепіано*

з оркестром, 1932; *Концерт для органа, струнних і литавр*, 1938; *Концерт для фортепіано з оркестром*, 1949), а й зіставити їх між собою та узагальнити специфіку на рівні композиторської індивідуальності в контексті жанрово-стильових процесів художньої доби.

Важливо підкреслити «систему координат», з якої утворено методологію дослідження. Тут провідним орієнтиром стала теорія Олени Зінкевич про систему генетико-типологічних зв'язків у музичному мистецтві та параметрів їх прояву (Зінкевич О. Українська симфонія 1970–1980-х років. Генетико-типологічний аспект. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2023). Ця теорія у дисертації сполучена з сучасними поглядами на природу жанру і трансформаційні жанрові процеси, які вивчаються у роботах зарубіжних та українських музикознавців – К. Дальгауза, Дж. Самсона, Дж. Кальберга, А. Новак, В. Іонова, О. Лігус і В. Лігуса та ін. Також залучено сучасні дослідження щодо генези та особливостей жанру інструментального концерту, зокрема, О. Антонової і В. Ракочі. І до цього природно підключено історико-культурне тло, пов'язане з утвердженням естетики неокласицизму у європейській культурі першої половини ХХ століття. Усі згадані «координати» логічно співвіднесені між собою і «працюють» у дисертації як цілісний дослідницький інструмент через використання системного, історичного, феноменологічного, теоретико-аналітичного, стильового, порівняльно-типологічного методів, а також методів жанрового, структурно-функціонального і гармонічного аналізу.

Також у дисертації У Юйсюань спостерігається коректність і повнота врахування тих зарубіжних і українських наукових джерел, в яких вже було розглянуто концерти Франсіса Пуленка у тому чи іншому ракурсі. Ця інформація зіставляється з власними спостереженнями і набуває подальшого логічного розгортання думки з новими акцентами та узагальненнями відповідно до поставленої мети.

За структурою робота складається з трьох розділів: першого – методологічного, другого і третього – аналітичних. Звертає увагу зміст і логіка побудови аналітичних розділів: розглядаючи концерти Франсіса Пуленка, дослідниця не притримується хронології їх появи у творчому доробку митця (що можна було очікувати на першу думку). Вона утворює конфігурацію з двох умовних «кіл» – внутрішнього і зовнішнього.

У внутрішньому «колі» (Розділ 2 «Фортепіанні концерти Франсіса Пуленка: жанрово-стильові моделі») розглянуто Концерт для двох фортепіано з оркестром (1932) і Концерт для фортепіано з оркестром (1949). Таким вибором дисертантка підкреслює своє сприйняття жанру *концерту для фортепіано* як центральної жанрової моделі у творчій лабораторії концертного жанру Пуленка.

У зовнішньому «колі» (Розділ 3) опинились «Сільський концерт» для клавесина з оркестром (1928), хореографічний концерт «Ранкова серенада» (1929) і Концерт для органа, струнних і литавр (1938) При вивченні їх специфіки У Юйсюань так чи інакше тримає у «полі зору» модель фортепіанного концерту, при цьому звертаючись і до інших жанрових моделей (за потребою). У результаті для класифікації концертів у творчості Пуленка дослідниця пропонує ввести поняття «альтернативні моделі фортепіанного концерту», що складає один з аспектів наукової новизни дисертації.

При вивченні кожного з концертів (у Розділах 2 і 3) витримано гармонійний баланс історичного і теоретичного аспектів: представлено історію формування задуму в біографічному і культурному контексті, виявлено зв'язки між позамузичними творчими імпульсами та музичним втіленням, послідовно простежено композиційно-драматургічне і жанрово-стильове рішення. У результаті зроблено висновки про основний напрям жанрової модифікації у кожному з концертів на основі типології О. Зінкевич (наслідування, деформація, дифузія, синтез, асиміляція). Таким чином,

у Концерті для двох фортепіано з оркестром – першому зразку жанру у французькій музичній культурі – виявлено множинну дифузію (*«<...> моцартівський імпульс, прокоф'євська лірика, паризька вулична стихія і звучання балійського гамелану вільно проникають у нову авторську структуру, не розчиняючи, а підкреслюючи її»*, с.119); у Концерті для фортепіано з оркестром – деформацію жанрового канону, що підпорядкована ліричному типу мислення; у «Сільському концерті» – домінування стратегії декларованого наслідування, в якому символічним естетичним орієнтиром стає французька клавірна школа XVII–XVIII ст.; у «Ранковій серенаді» – багаторівневий жанровий синтез, який одночасно діє на автобіографічному, структурному і драматургічному рівнях. А Концерт для органа, струнних і литавр *«<...> реалізує вищу форму спадкоємності, за якої барокова традиція присутня в партитурі у “знятому”, повністю асимільованому вигляді»* (с.173).

Неможливо не підкреслити розгорнутість, послідовність і ґрунтовність загальних висновків дисертації, які демонструють розв'язання поставлених завдань і містять найважливіші спостереження над жанрово-стильовими модифікаціями концертів Франсіса Пуленка. Тут важливо зазначити, що у заключних абзацах висновків зводяться воєдино усі основні методологічні «координати», які були представлені у Розділі 1 дисертації, виявляючи свою ефективність у визначенні типології п'яти концертів композитора. Варто процитувати одне з цікавих і влучних заключних спостережень: *«<...> Пуленк не просто експериментував із жанровими межами – він інтуїтивно працював із самим генетичним кодом концертності, розгортаючи його у зворотному напрямку і тим самим розкриваючи приховані першоджерела жанру на новому історичному витку»* (с. 188).

Для захисту важливих положень дисертаційного дослідження пропоную У Юйсюянь два питання:

1. У Вашій роботі ключовим поняттям є «жанрово-стильова модифікація». Підкресліть, будь ласка, чим воно принципово відрізняється від таких понять, як «жанрова трансформація», «жанровий синтез» чи «неокласичне переосмислення жанру»? Чому саме поняття «модифікація», на Вашу думку, є найточнішим для характеристики концертного доробку Франсіса Пуленка?

2. У дисертації неокласицизм постає одним із ключових чинників оновлення концертного жанру у творчості Франсіса Пуленка. При цьому здійснений аналіз творів відкриває, що діалог Пуленка з музичною традицією відрізняється від підходів інших сучасних йому митців. Отже, узагальніть, у чому полягає принципова своєрідність пуленківського неокласицизму в контексті розвитку французької музики першої половини XX століття?

Загалом, представлена до захисту дисертація У Юйсюань є самостійним науковим дослідженням, яке містить наукову новизну для українського музикознавства, відрізняється оригінальністю, логічністю і завершеністю у розкритті теми та ґрунтовністю висновків. Текст характеризується продуманим використанням термінологічного апарату, балансом чітких аналітичних спостережень, історичних екскурсів і образних характеристик, глибоким знанням музичного матеріалу. Поставлене наукове завдання виконано на високому рівні. Результати дослідження мають теоретичну і практичну цінність, можуть бути залучені в освітньому процесі — у курсах історії європейської музики XX століття, аналізу музичних творів, музичної інтерпретації, а також бути у нагоді у класі з фаху «Фортепіано (клавесин, орган)» при залученні творів Франсіса Пуленка до виконавського репертуару.

Публікації за темою дисертації представлені у необхідній кількості — три одноосібних статті у спеціалізованих періодичних наукових виданнях, затверджених МОН України як фахові у галузі культури і мистецтва

(спеціальність – 025). За змістом публікації розкривають провідні положення дисертації. Апробацію результатів дисертації здійснено на шістнадцяти міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях. Загалом, дисертація та наукові публікації виконані здобувачкою із дотриманням академічної доброчесності. Технічне оформлення роботи відповідає встановленим МОН вимогам.

Таким чином, дисертаційне дослідження У Юйсюань «Концерти Франсіса Пуленка: жанрово-стильові модифікації» повністю відповідає вимогам МОН України щодо кваліфікаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а його авторка заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри теорії музики
факультету виконавського мистецтва
та музикознавства
Київської муніципальної
академії музики ім. Р. М. Глієра

Оксана ГАРМЕЛЬ